

Euroopa uimastiennetuse kvaliteedistandard (EDPQS) on dokument (https://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards_en),

EDPQS töötati välja, et arendada sekkumist ennetusvaldkonnas. Mudel kirjeldab sekkumise kavandamis-, valiku- ja rakendamisprotsessi, et tagada ennetuse kvaliteet. Kohandatult kehtib mudel ennetussekkumise valimisel ja rakendamisel, mis aitab korraldada teadus- ja tõendus põhised ennetustööd.

Ennetussekkumise valimise ja rakendamise töövahend

A Jätkusuutlikkus ja rahastus – sekkumine peab olema ennetustegevuse suurema süsteemi osa. Tagatud peab olema ennetustöö pikaajaline elujõulisus. Sekkumine peab jätkuma pärast nende esialgset rakendamist või välisrahastuse lõppemist. Jätkusuutlikkus ei olene ainult rahaliste vahendite jätkuvast kättesaadavusest, vaid ka töötajate ja oluliste sidusrühmade püsivast pühendumisest ennetuse korraldamisele.

B Kommunikatsioon ja sidusrühmade kaasamine – sidusrühmadeks peetakse inimesi, inimrühmi ja asutusi, kellel on huvi sekkumise ja selle tulemuste vastu, või keda tegevus otseselt või kaudselt mõjutab (nt sihtrühmad, kogukonnad, rahastajad). Sidusrühmade kaasamise vorm võib hõlmata ka koostööd juhtidega (vallavanemad, abivallavanemad, osakonna juhid) ja kohaliku meediaga, kes sekkumise nähtavust suurendavad. Neid tuleb kaasata sekkumise elluviimise kavandamisse, et tegevust koordineerida, jagada kogemusi ja välja töötada ühine rahastus ja planeerimissüsteem.

C Töötajate arendamine – töötajate arendamine tähendab personali väljaõpet, arendustegevust, professionaalset ja emotsionaalset toetust töötajatele.

Töötajad on ennetustegevustes peamine ressurss nende teadmised, oskused mõjutavad oluliselt sekkumise kvaliteeti. Neil on vaja väljaõpet kvaliteetseks sekkumiseks, arendustegevused aitavad säilitada töötajate kõrget taset ja rahulolu tööga ning tagasiside tööle võimaldab sisse viia vajalike muudatusi.

D Ennetuse eetilised küljed – ennetustegevus mõjutab inimeste elu, eriti laste ja noorte heaolu ning toimetulekut. Spetsialistid ei peaks eeldama, et ennetus on juba olemuselt eetiline ja osalejatele kasulik. Eetilised põhimõtted: õiguslike nõuete järgimine; osalejate õiguste ja sõltumatuse austamisele; tegelik kasu osalejatele; ei kahjusta osalejaid; tõese teabe pakkumine; nõusoleku saamine enne osalemist; vabatahtlikkuse tagamine; konfidentsiaalsuse tagamine; osalejate vajadustega arvestamine; osalejate kaasamine partneritena; ning osalejate ja töötajate tervise ja ohutuse kaitsmine. Sekkumise tüübist (universaalne, valikuline ja näidustatud) olenevalt võib olla keeruline kinni pidada kõikidest eetilise ennetuse põhimõtetest, nende üle arutlemine aga aitab tekitada avatud mõttevahetuse ja suurendada teadlikkust ennetuse eetilistest külgedest.

Esimene samm

Vajaduste hindamine

Eristatakse nelja liiki vajadusi: poliitikavajadused (üldised), kogukonna vajadused, ennetuse elluviimise vajadused ja puudujäägid ning sihtrühma vajadused.

Tähtis on hinnata olukorda elanikkonna või kindlate sihtrühmade hulgas. Hindamist saab läbi viia andmete kogumise ja analüüsimisega (nt tervise- ja heaoluprofiil, KOVi enda statistika ja analüüsid, muud statistika kogumise viisid). Sekkumine peab põhinema inimeste tegelikel vajadustel ja olukorral.

Teemavaldkonda (nt vägivald, käitumishäired, alaealised õigusrikkumised, riskikäitumine jne) käsitlev poliitika ja õigusaktid peaksid olema igasuguse ennetustegevuse alus. Kui sekkumine tegeleb vajadustega, mis pole dokumentides otseselt välja toodud, peaks selle elluviimine siiski toetama riiklikke (nt Heaoluarengukava, Siseturvalisuse arengukava, Noortevaldkonna arengukava, Vägivallaennetuse strateegia) või rahvusvahelistes strateegiates (nt ÜRO Lapse Õiguste Konventsioon) välja toodud eesmärke.

Hindamine aitab selgitada sekkumisvajadust ja võtta arvesse taustategurid. Vaja on analüüsida olemasolevaid sekkumisi ja poliitikat, et mõista, mis sobivad kohalike vajadustega.

Tuleb koguda andmeid sihtrühma mõjutavate riski- ja kaitsetegurite, eluviisi ja igapäevaelu kohta. Head teadmised sihtrühma kohta on efektiivse, kulutõhusa ja eetilise ennetuse eeldus. Kultuurinormide ja –tavade tundmine (nt vene keelt kõnelev elanikkond) sekkumise kavandamise aluseks, et sekkumine oleks kultuuriliselt asjakohane.

Teine samm

Vahendite hindamine

Hinnata on vaja:

Vajadused – mida peaks sekkumine või poliitika püüdma saavutada;

Vahendid – kas ja kuidas on võimalik seda teha

Sekkumine saab olla edukas ainult siis, kui sihtrühmad, kogukonnad ja muud sidusrühmad on valmis kaasa lööma. Hindamise käigus tuleb välja valmisolekutase ning sihtrühma või kogukonna olemasolevad tugevused ja nõrkused.

Sekkumine on võimalik ainult siis, kui see on kooskõlas töötajate võimaluste (oskused, teadmised, kogemused), rahastuse ja teiste vahenditega. Hindamine toimub enne sekkumise rakendamist, et saada aru, mis võiks olla teostatav. Selleks võib olla mitteametlik arutelu töötajate vahel, et tuvastada meeskonna ja vajaduse korral laiema organisatsiooni tugevad ja nõrgad küljed.

Kolmas samm

Tegevuskava koostamine

Sihtrühma piiritlemine tagab, et sekkumine jõuab õigete inimesteni. Sihtrühmaks võivad olla üksikisikud, inimeste rühmad, leibkonnad, asutused, kogukonnad, keskkonnad või muud üksused, mis on selgelt tuvastatavad ja piiritletud. Sihtrühma määratlus peaks tuginema vajaduste hindamisel saadud teabele.

Toetuda tuleb teooriale, mis sobib konteksti ja aitab tagada sekkumise eesmärkide eduka saavutamise. Teoreetiline mudel selgitab miks ja kuidas sekkumine tõenäoliselt sihtrühmale tulemusi annab. See on viis näidata mis töötab ja miks. Teoreetilise mudeli valimine sõltub vajaduste hindamise tulemustest ja seatud eesmärkidest. Teoreetilised mudelid põhinevad tavaliselt olemasolevatel uuringutel ja teooriatel, mis käsitlevad tervise edendamist või inimese käitumist ja arengut üldiselt. Iga sekkumine peaks põhinema usaldusväärsetel teoreetilistel lähtekohtadel.

Kui pole seatud eesmärke ega sõnastatud saavutatavaid tulemusi, ei tehta ennetustööd sihtrühma käitumise mõjutamiseks. Kaugem eesmärk kirjeldab sekkumise pikaajalist suunda, üldist ideed või kavatsust. See võib, kuid ei pruugi olla konkreetse sekkumisega saavutatav. Lähemad eesmärgid kirjeldavad muutust osalejate käitumises kohe või lühikese aja möödudes, mida on vaja kaugema eesmärgi saavutamiseks. Tulemustena sõnastatakse see, kuidas osalejate käitumine muutub pärast sekkumise lõppu.

Keskkond on sotsiaalne või füüsiline ruum, kus sekkumine toimub, näiteks perekond, haridusasutus, töökoht, kogukond.

Ennetustöö kavandamisel on tähtis olla kursis ja toetuda olemasolevatele teadmistele toimiva sekkumise kohta. Tutvuda tasub teadusuuringutega ja kavandatava tegevuse käigus pöörata tähelepanu olulisematele tulemustele.

Tähtis on koostada realistlik ajakava, mis kirjeldab tegevuse elluviimise aega ja tähtaegu. Tegevuste jaoks peab olema piisavalt aega ja vajaduse korral tuleb rakendamise ajal ajakava uuendada

Neljas samm

Sekkumise valimine

Sekkumine peab osalejatele olema kaasav, huvitav ja vajalik ning võiks olla kujundatud loogilise tegevusjadana, kus vaadeldakse osalejate arengut. Teadusallikate, juhendmaterjalide ka ülevaadete läbitöötamine tagab, et rakendama ei hakata ebatõhusat või kahjuliku mõjuga tegevust.

Lootustandev sekkumine vastab minimaalselt järgmistele tingimustele: sekkumine on suunatud kindlale sihtrühmale ja toetab arenguülesannete saavutamist ning mõjutab probleemi tekkega seotud riski- ja kaitsetegureid konkreetsel arenguperioodil; sekkumise sisu ja ülesehitus põhinevad teoreetilisel raamistikul, mis selgitab, kuidas soovitud tulemusi saavutatakse.

Tuleb uurida, millised on väljatöötatud sekkumised ja kas nad sobivad konteksti. Kas olemasolevat sekkumist saab kohandada ja kas selleks on raha? Kohandamisel on vajalik kultuuritundlikkus s.t valmisolek ja võimekus mõista (eri tüüpi) kultuure ja võtta sellest tulenevaid vajadusi arvesse ennetustöös. Sekkumine peab vastama sihtrühma vajadustele, olenemata sellest kas rakendatakse uut väljatöötatud sekkumist, kohandatud või olemasolevat sekkumist.

Oluline on kavandada protsessi ja tulemuste hindamist (mõõdikud). Tulemuste hindamine aitab mõista, kas lähemad ja kaugemad eesmärgid saavutati, protsessi hindamine aitab mõista kuidas eesmärgid saavutati või miks ei saavutatud. Sekkumise hindamiseks tuleb valida sobiv meetod/id ja sõnastada eesmärkidele vastavad näitajad. Läbimõtlemine tagab selle, et me saame koguda vajalikke andmeid.

Viies samm

Vahendite leidmine ja haldamine

Läbimõtlemine tagab süsteemse planeerimise ja rakendamise. Kirjeldataud on peamised ülesanded ja tegevused, mis on vajalikud sekkumise elluviimiseks.

Vajaliku ja olemasoleva raha ülevaade aitab koostada sekkumise eelarve, raha puudumisel selgitatakse rahastamisplaan, kust võimalik rahastus hangitakse või mida muudetakse.

Meeskond koosneb sekkumisega tegelevatest inimestest (nt eestvedaja, sekkumise elluviija, hindaja). Töötajad (sh vabatahtlikud) tuleb valida sekkumisest ja õigusaktidest tulenevate nõuete alusel. Ülesandeid ja kohustusi tuleks jagada nende täitmiseks sobivaimatele inimestele (s.t sobiva väljaõppe või kogemustega inimesed) ja jälgida, et kõik ülesanded täidetakse.

Osalejad tulevad määratletud sihtrühmast. Valitakse sobivad isikud, teavitatakse neid, kutsutakse osalema ja tagatakse osalemine sekkumises selle lõppemiseni või eesmärkide saavutamiseni. Takistused, mis mõjutavad sekkumises osalemist, tuleb selgeks teha ja võimaluse korral kõrvaldada. Samas ei tohi unustada eetilist aspekti, et osalemine peaks olema vabatahtlik.

Sekkumiseks vajalikud materjalid, tehnilised seadmed (nt arvuti), füüsiline keskkond (nt ruum) tuleb läbi mõelda.

Kirjeldus annab sekkumisest selge ülevaate sidusrühmadele (rahastajad, teised spetsialistid, sihtrühm) enne sekkumise alustamist või selle ajal.

Kuues samm

Elluviimine ja protsessi hindamine

Kui piisavalt palju andmeid näitab, et kavandatav sekkumine on tulemuslik, teostatav ja eetiline, viiakse see ellu.

Sekkumist rakendades kogutakse ja analüüsitakse regulaarselt tulemuste ja protsessi andmeid.

Rakendamine peab olema paindlik ja võtma arvesse tekkivaid probleeme. Kui vajalik ja võimalik, siis tuleb sekkumist protsessi hindamise tulemuste alusel kohandada, ent muudatused peavad olema minimaalsed ja hästi põhjendatud ning nende võimalikku negatiivset mõju tuleb arvesse võtta. Kõik muudatused tuleb ülesse märkida ja hinnata (sammu 4. juures valitud hindamine) nende mõju osalejatele ning tulemustele.

Seitsmes samm

Lõpphindamine

Sekkumise tulemusena hinnatakse selle tulemusi või elluviimise protsessi. Tulemuste hindamine keskendub muutustele osalejate käitumises, protsessi hindamine aga väljunditele s.t kas sekkumine viidi ellu kavakohaselt.

Tulemuste hindamise käigus analüüsitakse kui tõhus oli sekkumine. Enamasti on need sõnastatud lühi- ja vahetulemustena. Kui võimalik näitab sekkumise tulemuslikkust põhjus-tagajärg seose hindamiseks sobiv uuringutüüp.

Protsessi hindamine kirjeldab, mis sekkumise ajal toimus. Selle käigus analüüsitakse sekkumise kvaliteeti ja kasulikkust, sihtrühmani jõudmist ja hõlmatust, osalejate rahulolu sekkumisega, rahakasutust ning kas sekkumine viidi läbi vastavalt plaanile. Näited protsessihindamise küsimustest: mida tegime, kui palju tegime, kuidas tegime, kellele oli sekkumine suunatud, kes sekkumist korraldas, kas sekkumist rakendati kavatsatud viisil?

Kaheksas samm

Info jagamine ja arendus

Lõpuks tuleb otsustada, kas jätkata sekkumist, kui jah, siis kuidas. Info jagamine võib toetada sekkumise jätkamist, kuid aidata ka teistel kogemustest õppida.

Ideaaljuhul võiks kvaliteetne sekkumine jätkuda ka pärast esialgset rakendamist või rahastuse lõppemist. Hindamisel kogutud andmete põhjal saab otsustada, kas jätkamine on kasulik.

Info levik on kasulik sidusrühmade toetuse leidmiseks kui ka sekkumise arendamiseks. Info jagamine aitab suurendada teadmisi tõhusast ennetusest.